

บทที่ 5

วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีมโนสาเร่

ในบทนี้จะเป็นการมองถึงปัญหาและอุปสรรคในการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ ซึ่งในการวิเคราะห์นั้น จำเป็นต้องอาศัยความรู้จากผู้ปฏิบัติงานรวมทั้งกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไปในบทก่อน ๆ เป็นหลัก โดยในเรื่องแรกจะเป็นการวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคของศาลในการช่วยเหลือคู่ความในการฟ้องคดี ปัญหาและอุปสรรคในขั้นตอนการไกล่เกลี่ยคดี ปัญหาและอุปสรรคในการค้นหาความจริง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของข้อเท็จจริง ตัวศาล หรือพยานต่าง ๆ จากนั้นจะเป็นการวิเคราะห์ถึงกระบวนการที่เหมาะสมกับระบบกฎหมายไทยที่อาจช่วยส่งเสริมให้การค้นหาความจริงในวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่มีประสิทธิภาพมากขึ้นหากมีการนำมาปรับใช้จริง

1. ปัญหาและอุปสรรคของศาลในการช่วยเหลือคู่ความในการฟ้องคดี

1.1 อุปสรรคในส่วนแบบพิมพ์คำฟ้องด้วยวาจา

จากที่ได้กล่าวไปในบทที่ 4 แล้วนั้น การฟ้องคดีมโนสาเร่ โจทก์สามารถมาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อหน้าศาล ซึ่งเรียกว่า การฟ้องคดีด้วยวาจา โดยโจทก์มาแสดงความจำนงต่อศาลว่าจะฟ้องคดีมโนสาเร่ด้วยวาจา ศาลจะจัดเจ้าพนักงานศาลมาฟังคำแถลงด้วยวาจาของโจทก์ แล้วบันทึกรายละเอียดแห่งข้อหาลงในแบบพิมพ์ ม.๑ แล้วอ่านให้โจทก์ฟัง โดยโจทก์จะต้องเตรียมเอกสารหลักฐาน มาประกอบด้วย บทบาทศาลในส่วนนี้ เป็นการที่กฎหมายได้กำหนดให้อำนาจศาลเพิ่มขึ้นในการช่วยเหลือประชาชนในการฟ้องร้องคดี ทั้งนี้ ก็โดยมีเหตุผลเพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้คู่ความสามารถดำเนินคดีในศาลด้วยตนเองได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งทนายความ แต่อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติการฟ้องคดีมโนสาเร่ด้วยวาจามีน้อยมาก เหตุผลประการหนึ่งอาจเป็นเพราะการฟ้องคดีด้วยวาจามีขั้นตอนที่ยุ่งยากพอสมควรนอกจากนี้แล้วในส่วนรูปแบบของการฟ้องคดีด้วยวาจาของไทย ซึ่งปัจจุบันใช้แบบพิมพ์ (ม.๑)¹ นั้น มีรายละเอียดให้ต้องกรอกมีลักษณะ

¹ ดู ภาคผนวก ค.

กว้างๆ และดูเป็นทางการคล้ายกับคดีแพ่งสามัญเป็นอย่างมาก ยากแก่การที่ประชาชนธรรมดาผู้ที่ไม่มีความรู้ทางกฎหมายจะสามารถเข้าใจทำให้การฟ้องคดีด้วยวาจาไม่เป็นที่นิยมทำให้ต้องพึ่งพาทนายความในการฟ้องคดีส่งผลให้ไม่เป็นไปตามหลักการของคดีมโนสาเร่ที่ต้องการให้เป็นกระบวนการที่เรียบง่ายไม่เป็นทางการ และเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าแบบพิมพ์ (ม.๑) หรือบันทึกคำฟ้องด้วยวาจาจากคดีมโนสาเร่ได้ออกตาม กฎกระทรวง ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พุทธศักราช ๒๔๗๗ ซึ่งถูกใช้มานาน โดยยังไม่มีปรับปรุงแต่อย่างใด เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์และพบว่าแบบฟอร์ม (prescribed form) ของการฟ้องคดีเล็กน้อยนั้น มีรูปแบบที่เรียบง่ายและมีการกำหนดให้มีการกรอรายละเอียดต่างๆ เท่าที่จำเป็นแยกตามสภาพแห่งสิทธิเรียกร้อง (nature of claim) อาทิ การผิดสัญญาซื้อขายสินค้า การผิดสัญญาจ้างทำของ หรือความเสียหายจากสินค้าหรือการผิดสัญญาเช่า ทั้งนี้ ในแต่ละข้อเรียกร้องก็จะมีรายละเอียดแตกต่างกันออกไป² ทั้งนี้ยอมเป็นการอำนวยความสะดวกรวดเร็วแก่ประชาชนและส่งเสริมให้การฟ้องคดีด้วยวาจาเป็นที่นิยมเป็นอย่างมาก ดังนี้ ผู้เขียนเห็นควรให้แก้ไขปรับปรุงบันทึกคำฟ้องด้วยวาจาจากคดีมโนสาเร่เสียใหม่โดยอาจนำแนวทางของประเทศสิงคโปร์มาเป็นต้นแบบได้

1.2 ปัญหาในเรื่องขอบเขตในการสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องเป็นหนังสือให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้น

จากที่ได้กล่าวไปในบทที่ 4 คดีมโนสาเร่ นั้น มาตรา 191 วรรคสอง บัญญัติไว้เป็นพิเศษให้ศาลมีอำนาจสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นได้ กรณีอาจเกิดปัญหาขึ้นมาได้โดยเฉพาะในเรื่องขอบเขตของศาลโดยเมื่อพิจารณาด้อยคำตามมาตรา 191 วรรคสอง ที่ใช้ข้อความว่า “หากศาลเห็นว่าคำฟ้องดังกล่าวไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้” ซึ่งมาตรา 193 วรรคสอง ก็ได้กำหนดให้นำหลักการดังกล่าวไปใช้บังคับกับคำให้การด้วยเช่นกัน มีปัญหาว่าคำสั่งของศาลที่ให้โจทก์หรือจำเลยแก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การนั้นจะหมายความถึงว่า ศาลมีอำนาจเฉพาะในการสั่งให้แก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การให้เป็นไปตามเงื่อนไขตามที่มาตรา 18 ได้บังคับไว้เท่านั้น หรือว่าจะมีอำนาจรวมไปถึงการแก้ไขในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระหรือประเด็นข้อพิพาทของคำคู่ความด้วย ปัญหานี้ มีผู้เห็นว่ากรณีไม่น่าที่จะตีความให้คลุมถึงอำนาจในประการหลังด้วย เพราะหาก

² ดู ภาคผนวก ข.

ตีความเช่นนั้นแล้ว ก็น่าจะเป็นการขัดกับหลักของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหลัก คือ “หลักเรื่องความประสงค์ของคู่ความ” (Le principe dispositif หรือ the dispositive system) กล่าวคือ คู่ความมีสิทธิเต็มที่ในการกำหนดขอบเขตของคดีโดยการเสนอคำคู่ความอย่างอิสระ กรณีจึงควรตีความตามเจตนารมณ์ของหลักการใหม่ของวิธีพิจารณาคดีมิโนสวเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่ไม่ก้าวล่วงเข้าไปสั่งการหรือแนะนำคู่ความในส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาสาระของคดี ซึ่งหากศาลได้กระทำเช่นนั้นแล้ว กรณีอาจเกิดปัญหาขึ้นได้หากคู่ความต้องแพ้คดีหรือได้รับความเสียหายจากการที่ศาลมีคำสั่งหรือคำแนะนำดังกล่าว แต่ก็มีข้อนำคิดต่อไปว่า เนื่องจากหลักการใหม่ในเรื่องนี้มีจุดประสงค์ที่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้คู่ความสามารถดำเนินคดีในศาลด้วยตนเองได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาทนายความ ดังนั้น จึงอาจเป็นไปได้ว่าคู่ความได้เขียนคำคู่ความในลักษณะที่ไม่ได้ทำให้รูปคดีของตนดีขึ้นหรือกลับทำให้ตนเสียเปรียบได้ ศาลจึงน่าจะสามารถช่วยเหลือแนะนำได้บ้างตามที่เห็นสมควร แต่หากคู่ความยังคงยืนยันที่จะไม่แก้ไขแล้ว ศาลก็คงจะไม่มีอำนาจที่จะไปบังคับได้

2. ปัญหาและอุปสรรคในขั้นตอนการไกล่เกลี่ยคดี

2.1 ทนายความของคู่ความพยายามปกป้องลูกความของตนในลักษณะที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อการไกล่เกลี่ย

อุปสรรคอันใหญ่หลวงของการไกล่เกลี่ยประการหนึ่งที่มีมักจะเกิดขึ้นอยู่เสมอ ได้แก่ การที่ทนายความของคู่ความไม่เข้าใจความหมายของการไกล่เกลี่ย พยายามปกป้องลูกความของตนในลักษณะของการต่อสู้โต้เถียงข้อเท็จจริงกับคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งการต่อสู้โต้เถียงข้อเท็จจริงเช่นนี้เป็นเรื่องของความในศาลและเป็นการต่อสู้กัน ซึ่งไม่เป็นประโยชน์ต่อการเจรจาของคู่ความแต่อย่างใด เพราะ การดำเนินการในชั้นไกล่เกลี่ยเป็นเรื่องของการมองหาหนทางที่จะยอมชอมกันลดหย่อนผ่อนปรนกัน ในทำนองถอยหลังกันคนละก้าว การเจรจาต่อรองจึงจะมีหนทางที่จะประสบความสำเร็จได้ ดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 850 บัญญัติไว้ว่า “การประนีประนอมยอมความ คือ สัญญาซึ่งผู้เป็นคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่งซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นนั้นให้เสร็จไปด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน” ดังนั้น เมื่อไม่มีการยอมผ่อนผันให้แก่กัน ก็ย่อมจะไม่ใช่กรณีที่เรียกว่าเป็นการประนีประนอมยอมความกันสมดังเจตนาของการไกล่เกลี่ย ในประเทศสิงคโปร์ถึงขนาดกำหนดให้คู่ความจะต้องดำเนินคดีด้วยตนเอง

(Represent themselves) ภายใต้ข้อยกเว้นไม่กี่ประการ³ ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการดำเนินคดีในศาลเป็นกระบวนการที่เรียบง่าย เพื่อขจัดความวิตกกังวลของผู้นำคดีมาสู่ศาล การไม่อนุญาตให้คู่ความมีทนายความดำเนินคดีแทนตนจะทำให้คู่ความทุกฝ่ายมั่นใจว่าตนสามารถจะดำเนินคดีเองได้ โดยไม่ต้องกังวลว่าตนอาจจะเสียเปรียบในเชิงคดีได้ หากไม่มีทนายความมาว่าความให้

แต่สำหรับกฎหมายไทยไม่มีหลักการห้ามมีทนายความในคดี民事และทางปฏิบัติก็ไม่น่าจะกีดกันทนายออกจากกระบวนการทางศาลได้ ดังนั้น เพื่อขจัดหรือลดอุปสรรคในส่วนนี้ในทางปฏิบัติผู้ไกล่เกลี่ยหรือศาลบางคนจะใช้วิธีอธิบายให้ทนายความที่เข้ามาร่วมประชุมไกล่เกลี่ยเข้าใจเสียตั้งแต่ต้นและในระหว่างเจรจาหากมีกรณีที่ทนายความพยายามโต้เถียงข้อเท็จจริงแทนตัวความเกิดขึ้น ผู้ไกล่เกลี่ยก็จะอธิบายและชี้ให้เห็นถึงความขัดข้องเช่นนั้นอีกครั้งหนึ่ง ในบางครั้งเมื่อปรากฏว่าทนายความไม่ยอมเข้าใจว่าผู้ไกล่เกลี่ยกำลังปฏิบัติหน้าที่อะไรอยู่ ผู้ไกล่เกลี่ยก็อาจจะต้องแยกทนายความผู้นั้นออกจากห้องประชุมเสียก่อนโดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 20 ทวิ⁴ แล้วถามตัวความว่ายังประสงค์จะหาทางประนีประนอมยอมความกับคู่ความฝ่ายตรงข้ามหรือไม่ หากยังต้องการอยู่ ก็จะต้องไปพูดให้ทนายความของตนเข้าใจหรือไม่ก็เปิดโอกาสให้ตัวความตัดสินใจว่าจะทำการเจรจาต่อไปด้วยตนเองโดยไม่ต้องมีทนายความอยู่ในห้องประชุมด้วยหรือไม่ ทั้งนี้จะต้องไม่เปิดโอกาสที่ตัวความจะนำผลการเจรจาไปปรึกษากับทนายความของตนให้แน่ใจเสียก่อน หลังจากนั้นจึงจะให้เซ็นสัญญาตกลงกับคู่ความฝ่ายตรงข้าม อย่างไรก็ตาม การไกล่เกลี่ยนั้นจะต้องมีหลักการว่าตัวความต้องมีความแน่ใจในข้อตกลงที่จะทำขึ้นนั้นและตัวความต้องการมีอิสระอย่างเต็มที่ที่จะปรึกษากับใครก็ได้ที่ตนเชื่อถือหรือไว้วางใจ เช่น ทนายความ⁵

³ The Small Claims Tribunals Act section 23 (2) (3).

⁴ ป.วิ.พ มาตรา 20 ทวิ บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ย เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ ศาลจะสั่งให้ดำเนินการเป็นการลับเฉพาะต่อหน้าตัวความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยจะให้ มีทนายความอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้...”

⁵ ณฑชาติ ธรรมศักดิ์, “บทบาทของศาลและปัญหาในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีความที่ขึ้นสู่ศาล,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549), น.116.

2.2 ปัญหาอันเกิดจากการรวมเอาการไกล่เกลี่ยและการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ในกระบวนการเดียวกัน

โดยที่คดีมโนสาระนั้น กฎหมายเน้นให้ศาลมีภาระหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยคดีเป็นหลัก ในขณะที่การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญรองลงมา บทบาทในการไกล่เกลี่ยคดีของศาลจึงมีความสำคัญไม่แพ้บทบาทในส่วนอื่น และเนื่องจากคดีมโนสาร่สามารถเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้สองทาง คือ การนำคดีเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยก่อนวันนัดแรกของศาล และการนำคดีเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยในวันนัดแรกของศาล คือ เมื่อคู่ความมาศาลพร้อมกันในวันนัดแรก ศาลก็จะนำคดีเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยก่อนสืบพยาน หากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่เป็นผลก็จะมี การสืบพยานกันต่อไป สำหรับในส่วนนี้ จัดได้ว่าเป็นระบบที่รวมเอาการไกล่เกลี่ยและการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ในกระบวนการเดียวกัน ซึ่งการรวมกันนั้น ทำให้การดำเนินคดีมโนสาร่มีความรวดเร็วเนื่องจากมีขั้นตอนที่กระชับ แต่อาจก่อให้เกิดปัจจัยบางประการที่ไม่เป็นการส่งเสริมสนับสนุนต่อการไกล่เกลี่ยได้ กล่าวคือ การไกล่เกลี่ยดังกล่าวจะเป็นการไกล่เกลี่ยในห้องพิจารณาของศาล ซึ่งบรรยากาศของการพิจารณาที่เป็นรูปแบบพิธีการ ผู้พิพากษาสวมชุดครุยและอยู่บนบัลลังก์ ฯลฯ ทำให้เป็นการไกล่เกลี่ยที่กระทำในสถานที่ที่ไม่มีความเป็นส่วนตัวและภายใต้บรรยากาศที่เป็นมิตร มีความรู้สึกว่าเป็นการต่อสู้หรือเป็นปรปักษ์ต่อกัน คู่ความไม่มีความรู้สึกผ่อนคลาย แต่กลับอึดอัด ตึงเครียด ตื่นกลัวหรือเขินอาย อันเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้การไกล่เกลี่ยไม่มีประสิทธิภาพและไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร⁶

3. ปัญหาและอุปสรรคในการค้นหาความจริง

3.1 ขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและแน่นอนในกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริง

⁶ พิชยา มณีนาวา, “ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการดำเนินคดีมโนสาร่,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544), น.149-150.

จากที่เคยกล่าวไปแล้วว่า กฎหมายได้บัญญัติให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงในคดีได้และด้วยข้อเท็จจริงนั้น ย่อมเป็นข้อมูลแก่ศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยชี้ขาดคดี ดังนั้น การได้มาซึ่งข้อเท็จจริงย่อมเป็นสิ่งจำเป็น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี แม้กฎหมายให้อำนาจศาลในทางไต่สวนมากกว่าคดีสามัญก็ตาม แต่ก็มีอุปสรรคเกิดขึ้นตามมาด้วย

ในส่วนการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับประเด็น(subordinate or collateral facts)นั้น ปัญหาเกิดขึ้นในทางปฏิบัติส่วนใหญ่ จากหลักในมาตรา 193 จัตวา วรรคสอง และวรรคสามที่กำหนดให้ศาลเป็นฝ่ายเริ่มซักถามพยานก่อนอันเป็นการมอบหมายหน้าที่สำคัญให้แก่ศาลในการมีบทบาทค้นคว้าหาความจริงเป็นหลัก ภาระหน้าที่ของตัวความหรือทนายความในการซักถามพยานมีความสำคัญในลำดับรอง และกระบวนการที่ศาลสามารถซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี(subordinate or collateral facts)ได้ แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างมานั้น มีปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดจากการขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและแน่นอนในกระบวนการไต่สวนแสวงหาข้อเท็จจริงประกอบกับผู้พิพากษายังยึดติดกับหลักในการสืบพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงอยู่ ทำให้การริเริ่มการซักถามพยานหรือซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ มีอยู่ค่อนข้างน้อย ทั้งที่มีได้มีผลกระทบต่อคู่ความฝ่ายใด ซ้ำยังกลับทำให้ประเด็นแห่งคดีชัดเจนขึ้นด้วย ซึ่งในส่วนนี้อาจจะเทียบได้กับการแสวงหาข้อเท็จจริงอื่นตามที่ศาลเห็นสมควรในคดีปกครองตามมาตรา 55 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 ประกอบกับข้อ 50 แห่งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าในการแสวงหาข้อเท็จจริงของตุลาการศาลปกครองนั้นมีบทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบของที่ประชุมใหญ่ฯ ที่เกี่ยวข้องให้อำนาจศาลสามารถใช้วิธีการแสวงหาข้อเท็จจริงได้หลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในแต่ละคดีว่ามีความยุ่งยาก ซับซ้อนเพียงใด นอกจากนี้ ตุลาการศาลปกครองเองก็ใช้วิธีการซักถามพยานในวันนั่งพิจารณาคดีครั้งแรกเพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับคดีในลักษณะนี้ เช่น สอบถามพยานว่ามีการรื้อถอนอาคารที่ปลูกสร้างรุกล้ำทางสาธารณะภายหลังจากมีการยื่นฟ้องคดีแล้วหรือไม่ เพื่อนำข้อเท็จจริงมาประกอบการวินิจฉัยคดีของศาล เป็นต้น⁷

⁷ สัมภาษณ์ จรูญ หัตถกรรม, ตุลาการหัวหน้าคณะในศาลปกครองสูงสุด, 12 มีนาคม 2551.

การที่ขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนนี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อในแง่ความยุติธรรมได้เพราะ กลายเป็นว่าการนำเสนอข้อเท็จจริงกลับไปอยู่ที่คู่ความเป็นหลัก การแพ้ชนะคดีอาจมิใช่ผลตามความเป็นจริงแต่อาจเป็นการแพ้ชนะกันในทางเทคนิคได้

ในส่วนของศาลกับการแสวงหาข้อเท็จจริงในประเด็นแห่งคดี(facts in issue)นั้น ทางปฏิบัติ ก็ยังเป็นหน้าที่ของคู่ความในการนำสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีเช่นเดียวกับคดีแพ่งสามัญ การซักถามพยานของผู้พิพากษาเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงโดยเฉพาะในประเด็นแห่งคดีนั้น จะเกิดขึ้นค่อนข้างน้อย เพราะสำหรับตัวคู่ความแล้ว คดีลักษณะเช่นนี้ถือว่ามีความสำคัญต่อตัวคู่ความเอง ไม่แตกต่างจากคดีสามัญ ดังนั้นตัวความจะมีทนายความเข้ามาทำหน้าที่ว่าต่างแก้ต่างให้ บางครั้ง หากผู้พิพากษาเข้าซักถามพยานเองจะทำให้ทนายความมองว่าเป็นการทำหน้าที่ของทนายความเสียเอง และหากแพ้คดีจะเป็นข้ออ้างของทนายความได้ว่าเป็นเพราะทนายความไม่อาจทำหน้าที่ของตนได้ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่คู่ความไม่มีทนายความและประสงค์ต่อสู้คดี ผู้พิพากษาก็จะทำหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานจากคู่ความและสอบถามหรือซักถามพยานเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในการพิจารณาพิพากษาคดี⁸ และหากจะเปรียบเทียบกับคดีแรงงานก็พบว่ามีการใช้สองระบบในกระบวนการพิจารณา คือ หนึ่ง ศาลเปิดโอกาสให้คู่ความแสดงพยานหลักฐานได้เต็มที่ เพราะคู่ความย่อมเป็นผู้ที่รู้ข้อเท็จจริงดีกว่าใคร สอง ศาลเองก็ทำหน้าที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีควบคู่กันไป⁹

นอกจากนี้แล้ว อุปสรรคยังเกิดจากที่คดีมีโน้ตสาเร่ยังต้องนำวิธีพิจารณาคดีแพ่งสามัญมาใช้ ส่งผลต่อกระบวนการการค้นหาข้อเท็จจริงของคดีเพราะต้องติดขัดในกระบวนการและขั้นตอนของวิธีพิจารณา อาทิ ข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในเอกสารเป็นประโยชน์ในการช่วยทำให้ประเด็นแห่งคดีชัดเจนขึ้น แต่ต้องห้ามรับฟังเพราะเป็นพยานหลักฐานนอกสำนวนหรือพยานหลักฐานขึ้นนั้นเป็นพยานบอกเล่า ในศาลแรงงานนั้นก็พบว่า มีปัญหาในการบังคับใช้บทบัญญัติมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติจัดพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณา

⁸ สัมภาษณ์ สมพงษ์ วงศ์แก้ว, ผู้พิพากษาศาลจังหวัดนนทบุรี, 19 มีนาคม 2551.

⁹ สัมภาษณ์ เกษมสันต์ วิลาวรรณ, ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลแรงงานกลาง, 28 มีนาคม 2551.

คดีแรงงาน พ.ศ. 2522 เหมือนกัน คือ ศาลฎีกาปรับใช้วิธีพิจารณาความแพ่งโดยเคร่งครัดโดยมุ่งให้ถูกต้องตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นหลัก¹⁰

3.2 ข้อจำกัดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาล

3.2.1 ศาลใช้อำนาจเรียกพยานมาสืบเฉพาะกรณีคู่ความดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ถูกต้อง

อำนาจในการเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เอง บัญญัติไว้ในบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 193 จัตวา วรรคหนึ่ง “ในคดีมโนสาเร่ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เหมาะสม” กล่าวคือ หากศาลเห็นว่าพยานหลักฐานที่คู่ความได้แสดงความจำนงประสงค์จะอ้างอิงไว้ตามมาตรา 193 ตรี นั้น ไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ความจริงได้ ก็ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เหมาะสม เพื่อทำความจริงให้กระจ่างชัดขึ้นเท่านั้น กล่าวคือ ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย จะกระทำเพื่อเข้าข้างหรือเป็นประโยชน์เฉพาะคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้

และจากคำพิพากษาศาลฎีกาต่าง ๆ ที่กล่าวไปในบทที่ 4 อาทิ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5326 - 5327/2547 วิธีพิจารณาคดีแรงงานเป็นระบบไต่สวนซึ่งศาลมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องได้ และ พ.ร.บ.จัดตั้งศาลแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 45 วรรคหนึ่ง ก็บัญญัติให้อำนาจศาลแรงงานว่า เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันจะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ศาลแรงงานมีอำนาจที่จะเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เหมาะสม การที่ศาลแรงงานฟังว่าโจทก์ที่ 2 มีค่าจ้างอัตราสุดท้ายเดือนละ 24,000 บาท โดยฟังจากคำเบิกความโจทก์ที่ 2 ประกอบเอกสารหนังสือแจ้งผ่านการทดลองงานที่โจทก์อ้างในบัญชีระบุพยาน แต่นำส่งศาลเป็นเวลาภายหลังโจทก์จำเลยสืบพยานเสร็จแล้ว ก็ถือว่าศาลแรงงานมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวได้โดยชอบด้วยกฎหมาย

¹⁰ ณรงค์ ใจหาญและปิติกุล จีระมงคลพานิชย์, “รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ปัญหาและแนวทางการปรับปรุงการดำเนินคดีแรงงาน,” วารสารนิติศาสตร์, น.328, ฉบับที่ 2, ปีที่ 32, น.331-332(มิถุนายน 2545).

คำพิพากษาฎีกาที่ 1178/2540 ในระหว่างพิจารณาคู่ความแถลงยอมรับมติที่ประชุม คณะกรรมการดำเนินการของโจทก์ว่าการกระทำของจำเลยทั้งสามไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ โจทก์กับมีมติให้ ส. ไปชี้แจงข้อเท็จจริงต่อศาลและฝ่ายโจทก์ยอมถอนฟ้องคดีนี้หากศาลมีคำสั่ง เรียก ส. มาแถลงเพื่อยืนยันมติคณะกรรมการดำเนินการของโจทก์ดังกล่าวและเนื่องจากมติ คณะกรรมการดำเนินการของโจทก์ดังกล่าวเป็นประเด็นสำคัญในคดีจึงมีเหตุสมควรที่ศาลแรงงาน จะมีคำสั่งเรียก ส. กับพวกมาศาลเพื่อแถลงถึงมติที่ประชุมดังกล่าวให้ได้ความชัดเจนในประเด็นว่า โจทก์ได้รับความเสียหายจากการกระทำของจำเลยทั้งสามหรือไม่โดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา 45 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 เมื่อ ส. กับ พวกมาศาลแถลงว่าโจทก์ไม่ได้รับความเสียหายอันเนื่องจากการกระทำของจำเลยทั้งสามกรณีก็ไม่จำเป็นต้องสืบพยานในประเด็นข้อต่อไป

คำพิพากษาฎีกาข้างต้นนี้ เป็นเรื่องการใช้ดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความปฏิบัติ ฝ่าฝืนกฎหมายว่าด้วยการยื่นพยานหลักฐานเสียมาก ศาลไม่ได้ใช้ดุลพินิจเรียกพยานมาสืบเอง หรือซักถามพยานบุคคลถึงข้อเท็จจริงในคดีโดยตรง แต่ทำเพื่อขจัดข้อจำกัดของการรับฟัง พยานหลักฐานทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความที่อาจต้องเสียเปรียบในการเสนอ พยานหลักฐานเท่านั้น เช่น พยานหลักฐานอาจไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานโดยชอบ ซึ่งข้อจำกัด เหล่านี้มิได้จำกัดศาลในการจะนำพยานนั้น ๆ มาสืบเอง หรือการซักถามพยานของศาลไม่ถูกจำกัด ในการใช้คำถามนำทำให้ได้ข้อเท็จจริงชัดเจนมากยิ่งขึ้น¹¹ เหล่านี้ย่อมแสดงได้ว่า ศาลไม่ได้มี บทบาทในการแสวงหาความจริงในคดีมากไปกว่าคดีแพ่งสามัญ เพียงเป็นคนกลางคอยรับฟัง พยานหลักฐานเท่านั้น

3.2.2 ข้อจำกัดด้านความสามารถของผู้พิพากษา

บทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งของศาลในคดี민โนสาเร่ คือ การค้นหาข้อเท็จจริง และปัจจัย หนึ่งที่จะทำให้การค้นหาข้อเท็จจริงมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ตัวศาล ซึ่งนั้นศาลจะต้องมีความรู้และ ประสบการณ์ในการไต่สวนค้นหาความจริงค่อนข้างมาก จึงจะใช้อำนาจตามกฎหมายในส่วนนี้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือผู้พิพากษาที่ตัดสินใจใช้อำนาจเรียกพยานหลักฐานใดมาสืบเอง จะต้องเป็นผู้พิพากษาที่มีความรู้และประสบการณ์ว่าพยานหลักฐานอะไรที่เป็นพยานหลักฐานใน การพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างไร เช่น คดีรถยนต์เฉี่ยวชนกันกัน หากโจทก์จำเลยต่างอ้างพยานบุคคล ได้เพียงยืนยันข้อเท็จจริงกัน กล่าวคือโจทก์ก็มีผู้ที่นั่งมาในรถยนต์ของโจทก์เบิกความว่าจำเลยขับ

¹¹ สัมภาษณ์ สมพงษ์ วงศ์แก้ว, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 7.

รถยนต์กินทางล้าเข้ามาในช่องเดินรถของโจทก์ ฝ่ายจำเลยก็มีพยานบุคคลที่นั่งมาในรถยนต์ของจำเลยยืนยันว่า โจทก์ขับรถยนต์ล้าเข้ามาชนรถยนต์ของจำเลยในช่องเดินรถของจำเลย เช่นนี้ ถ้าผู้พิพากษาที่มีประสบการณ์ในคดีรถยนต์ชนกันในกรณีเช่นนี้ ก็อาจจะซักถามคู่ความว่าในวันเกิดเหตุพนักงานสอบสวนได้ไปตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ มีการทำแผนที่เกิดเหตุและบันทึกการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุไว้หรือไม่ เพื่อที่จะได้เรียกพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่เกิดเหตุมาสืบพร้อมกับให้ส่งแผนที่เกิดเหตุกับบันทึกการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเป็นพยานต่อศาลได้ ซึ่งพยานหลักฐานเช่นว่านี้จะเป็นพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักในการบ่งชี้ร่องรอยของจุดชนได้เป็นอย่างดี และจุดที่รถยนต์ทั้งสองคันเฉี่ยวชนกันนั้น จะเป็นตัวชี้ขาดได้แน่ชัดว่าโจทก์หรือจำเลยขับรถกินทางกันแน่¹²

ทางหนึ่งที่จะช่วยลดข้อจำกัดในเรื่องความสามารถ ได้แก่ การจัดตั้งเป็นแผนกคดีมโนสำเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก เพื่อจัดให้มีผู้พิพากษามาทำหน้าที่พิจารณาคดีเช่นนี้โดยเฉพาะ รวมทั้งการจัดเตรียมฝึกอบรมผู้พิพากษาที่จะทำหน้าที่พิจารณาคดีเช่นนี้¹³

3.3 ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวความและพยาน

จากการสัมภาษณ์ผู้พิพากษาท่านหนึ่ง¹⁴ พบว่า มีปัญหาและอุปสรรคอันเกิดจากการทำหน้าที่ในฐานะผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีเป็นองค์คณะนายเดี่ยวขณะซักถามพยานในคดีแพ่งดังต่อไปนี้

1. พยานเบิกความไม่เป็นไปตามความประสงค์ที่ศาลสอบถามเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริง
2. พยานพยายามปกปิดหรือปิดบังข้อเท็จจริงบางประการที่ศาลสอบถาม
3. พยานบางรายบ่ายเบี่ยงหรือหลีกเลี่ยงที่จะตอบคำถามศาล เพราะไม่ต้องการเปิดเผยข้อเท็จจริงให้ศาลทราบ

¹² ธาณิศ เกศวพิทักษ์, “วิธีพิจารณาคดีมโนสำเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่แก้ไขใหม่ : บทบาทศาลที่ต้องเปลี่ยนแปลง,” *ดุลพินิจ*, น.106, เล่มที่ 1, ปีที่ 46 น.129-130. (มกราคม-มิถุนายน 2542).

¹³ *เพ็ญอังก*, น.130.

¹⁴ สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ วงศ์แก้ว, *อังกแล้ว เริงอรรถที่ 7*.

4. พยานเบิกความแตกต่างไปจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในเอกสารที่ยื่นเป็นพยานหลักฐานต่อศาล

5. การที่ศาลใช้อำนาจในการเรียกพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบ อาทิเช่น พยานเอกสาร คู่ความหรือผู้ครอบครองมักไม่ให้ความร่วมมือโดยอ้างว่าไม่มีหรือสูญหายไปแล้ว ทั้งนี้โดยมิใช่เป็นการขัดขืนหมายศาล

6. พยานบางรายไม่เข้าใจการซักถามของศาลหรือพยานบางรายพยายามเบิกความให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตน

3.4 เปรียบเทียบกับการค้นหาข้อเท็จจริงของศาลที่ใช้วิธีพิจารณาแบบไต่สวน

จากที่ได้กล่าวแล้วว่า วิธีพิจารณาคดีแพ่งนั้นบทบาทหลักในกระบวนการพิจารณาคดีจะเป็นเรื่องของคุณค่าความเป็นสำคัญและการวินิจฉัยชี้ขาดของผู้พิพากษาก็จะขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่คุณค่าได้นำเสนอต่อศาล ดังนั้น ถ้าค่าคุณค่าหรือพยานหลักฐานที่นำเสนอโดยคู่ความ มีข้อบกพร่องไม่สมบูรณ์ โดยทั่วไปแล้ว ผู้พิพากษาก็จะไม่ลงไปยุ่งเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานของคุณค่า เพราะคิดว่าจะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม เป็นการเข้าข้างคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ ทั้งนี้ เนื่องจากลักษณะของคดีในศาลยุติธรรมจะมีลักษณะเป็นการต่อสู้ในคดีระหว่างคู่ความและส่วนสำคัญที่สุดในการดำเนินคดีในระบบกล่าวหาจะได้แก่ การนั่งพิจารณาในศาล และด้วยเหตุนี้การพิจารณาในศาลยุติธรรมจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้โต้แย้งกันด้วยวิธีสืบพยานหักล้างกันระหว่างคู่ความ (โดยทนายความ) ต่อหน้าผู้พิพากษา (a trial by verbal battle หรือ oral adversary trial) แต่กระบวนการพิจารณาคดีปกครองจะมีหลักการที่สำคัญ คือเป็นกระบวนการพิจารณา ที่ส่วนใหญ่จะเป็นลายลักษณ์อักษรและเป็นระบบไต่สวน

ข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดระหว่างการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีปกครองกับคดีมโนสำเนา คือ การดำเนินคดีปกครองมีขั้นตอนที่เรียกว่าการแสวงหาข้อเท็จจริง (ก่อนขั้นตอนของการนั่งพิจารณาคดี) ซึ่งศาลเป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าว และตุลาการที่มีหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินขั้นตอนของการแสวงหาข้อเท็จจริง เรียกว่า ตุลาการเจ้าของสำนวน ซึ่งเป็นตุลาการคนหนึ่งในองค์คณะที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นั้น บทบาทของตุลาการเจ้าของสำนวนในการทำหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริง จะกระทำได้อย่างกว้างขวางตามที่ตนเห็นสมควร แม้ว่าโดยความเป็นจริงแล้วจะต้องเริ่มจากข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่คุณค่ายื่นหรือเสนอต่อศาลก็ตาม และแม้แต่วิธีการใช้ในการเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานก็สามารถกระทำได้อย่างกว้างขวาง หน้าที่ของตุลาการ

เจ้าของสำนวนในการแสวงหาข้อเท็จจริง นั้นย่อมจะต้องกระทำเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ครบถ้วนก่อนที่องค์คณะจะพิจารณาวินิจฉัยคดี ซึ่งตุลาการเจ้าของสำนวนจะต้องกระทำเพื่อประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่ายของคู่กรณี และจะต้องเปิดโอกาสให้หรือคู่กรณีแต่ละฝ่ายได้ตรวจสอบและโต้แย้งหักล้างข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่ตุลาการแสวงหาได้มาด้วยตนเองก่อนเสมอ ก่อนที่รวมเป็นส่วนหนึ่งในสำนวนแห่งคดี ด้วยเหตุนี้ในคดีปกครองโดยทั่วไป จึงไม่บังคับว่า จะต้องมีความหมาย ความมีที่หมาย ความอาจมีความจำเป็นในคดีเรื่องการเรียกให้ใช้เงินหรือในคดีสัญญาทางปกครองที่มีความสลับซับซ้อนเป็นพิเศษ ซึ่งก็สอดคล้องกับลักษณะของคดีมโนสาร

นอกจากนั้น ที่สำคัญอย่างยิ่งอีกประการหนึ่ง คือ วิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือ ขั้นตอนการแสวงหาข้อเท็จจริง ระบบวิธีพิจารณาคดีปกครองยังให้มีการถ่วงดุลการใช้อำนาจระหว่างตุลาการศาลปกครองด้วยกัน เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อเท็จจริง กล่าวคือ โดยหลักแล้ว “ตุลาการเจ้าของสำนวน” จะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริง แต่จะต้องเสนอข้อเท็จจริงนั้นต่อตุลาการอื่นที่ประกอบกันเป็นองค์คณะ และต่อ “ตุลาการ ผู้แถลงคดี” ซึ่งมีใช่ตุลาการในองค์คณะนั้นพิจารณาด้วย สำหรับในส่วนของการวินิจฉัยชี้ขาดนั้น “ตุลาการผู้แถลงคดี” จะเสนอ “คำแถลงการณ์” ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริง ข้อกฎหมายรวมทั้งการให้ความเห็นในทางชี้ขาดตัดสินคดีต่อองค์คณะก่อนที่องค์คณะจะลงมติวินิจฉัย อันเปรียบเสมือนเป็นความเห็นของตุลาการนายเดี่ยวว่าหากตนมีหน้าที่ตัดสินคดีเรื่องนั้นตนจะพิพากษาอย่างไร ด้วยเหตุผลประการใด ซึ่งแม้ว่าคำตัดสินขององค์คณะเท่านั้นที่จะถือเป็นคำพิพากษา แต่การให้มีระบบการเสนอ “คำแถลงการณ์” ของตุลาการผู้แถลงคดีต่อองค์คณะเช่นนี้ จะช่วยทำให้การใช้อำนาจตัดสินคดีขององค์คณะมีความรอบคอบและถูกต้องมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะ หากองค์คณะไม่เห็นด้วยกับคำแถลงการณ์ โดยหลักก็จะต้องแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่หนักแน่นและน่าเชื่อถือมากกว่า เพราะจะมีการเปรียบเทียบคำวินิจฉัยและเหตุผลของตุลาการผู้แถลงคดีและขององค์คณะในคดีปกครอง

ความแตกต่างกันในประการสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ในการยื่นคำให้การครั้งแรก หากตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ได้จากคำฟ้องและคำให้การในครั้งแรกเพียงพอที่จะวินิจฉัยคดีได้แล้ว ตุลาการเจ้าของสำนวนมีอำนาจยุติการแสวงหาข้อเท็จจริงได้ ถ้าเห็นว่าได้ข้อเท็จจริงครบถ้วนพอที่จะวินิจฉัยคดีได้แล้ว ซึ่งในคดีแพ่งไม่สามารถจะทำเช่นนี้ได้ แต่ต้องดำเนินการสืบพยานต่อไปตามประเด็นและตามพยานที่คู่ความอ้างจนกว่าจะหมดพยาน ศาลไม่มีอำนาจที่จะยุติการสืบพยานโดยเหตุผลว่าได้ข้อเท็จจริงครบถ้วนแล้วได้ แต่ในทางกลับกัน เป็นอำนาจของคู่ความที่จะไม่สืบพยานตามที่ตนกล่าวอ้างมาในบัญชีระบุพยาน และเมื่อสืบพยาน

เสรีก็เป็นหน้าที่ของศาลที่จะพิพากษาไปตามพยานหลักฐานที่ปรากฏ โดยศาลไม่มีอำนาจที่จะให้ คู่ความสืบพยานต่อโดยเหตุผลว่า ข้อเท็จจริงไม่เพียงพอแก่การพิจารณาคดี เนื่องจากผู้พิพากษา ในระบบกล่าวหาไม่มีหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงดังเช่นตุลาการในระบบไต่สวน ซึ่งเป็นความ แตกต่างประการสำคัญระหว่างอำนาจของตุลาการในระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา และหาก เปรียบเทียบกับคดีมโนสำเนาที่เน้นบทบาทศาลในทางไต่สวนเหมือนกันพบว่า ศาลก็ต้องดำเนินการ สืบพยานไปตามประเด็นและตามพยานที่คู่ความอ้างจนกว่าจะหมดพยาน ศาลไม่มีอำนาจที่จะยุติ การสืบพยานโดยเหตุผลว่าได้ข้อเท็จจริงครบถ้วนแล้วได้เหมือนกัน เพราะศาลมีหน้าที่เพียงทำให้ ข้อเท็จจริงแจ่มชัดขึ้นเท่านั้น ศาลไม่อาจปิดกั้นการนำเสนอพยานหลักฐานโดยที่ไม่ใช้มาตรการ ทางกฎหมายพยานหลักฐาน(หลักในการสืบพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริง)ได้ เว้นแต่ว่า ในคดีมโนสำเนา บางคดีเมื่อพิจารณาค่าฟ้อง และค่าให้การแล้ว เห็นว่า คดีมีประเด็นน้อย ผู้พิพากษาอาจใช้วิธีการ สอบข้อเท็จจริงจากคู่ความทั้งสองฝ่ายและรับเอกสารที่คู่ความรับกันแล้ว สามารถพิพากษาคดีได้ โดยไม่จำเป็นต้องซักถามพยานอีก

และหากเปรียบเทียบกับวิธีพิจารณาในศาลแรงงาน ซึ่งการดำเนินคดีแรงงานตั้งอยู่บน พื้นฐานของระบบไต่สวน(Inquisitorial system)เหมือนกัน ได้ให้อำนาจแก่ศาลในการค้นหาความ จริงเหมือนกับคดีมโนสำเนาและจัดเป็นคดีแพ่งเหมือนกัน บทบาทศาลในคดีแรงงานจะมีมากกว่า คดีมโนสำเนาค่อนข้างมาก ทั้งนี้ เนื่องจากคดีที่เกี่ยวกับด้านแรงงานมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดี ทั่วไป เนื่องจากเป็นคดีที่ฟ้องร้องกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งนายจ้างกับลูกจ้างนั้นมีความ แตกต่างกันในเศรษฐกิจ ความรู้ อำนาจต่อรองและสถานะทางสังคมเป็นอันมาก ดังนั้น ศาลมักจะ ช่วยเหลือโดยใช้อำนาจในทางไต่สวนมากกว่าคดีแพ่ง เช่น คดีมโนสำเนา และเนื่องจากในพิจารณา คดีแรงงานนั้น จะใช้แต่กฎหมายแรงงานอย่างเดียวไม่ได้ แต่ต้องอาศัยความรู้รอบรู้ในเรื่องการ บริหารเงินเดือน และค่าจ้าง การสังคม การเศรษฐกิจ และอื่นๆ อีกหลายอย่าง ดังนั้น เพื่อให้คดี หรือข้อพิพาทเหล่านั้นได้รับการพิจารณาชี้ขาดโดยผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาแรงงานอย่าง แท้จริง จึงทำให้องค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีแรงงานประกอบด้วยบุคคลสามฝ่าย กล่าวคือ ผู้พิพากษาของศาลแรงงานหรือผู้พิพากษาซึ่งเป็นข้าราชการตุลาการ ผู้พิพากษาสมทบ ฝ่ายนายจ้างและผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้าง ซึ่งผู้พิพากษาทั้งสามฝ่ายนี้จะมีจำนวนฝ่ายละเท่าๆ กัน¹⁵ และจะต้องร่วมกันเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีทุกคดี ดังนั้น ประสิทธิภาพของการ

¹⁵ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 11 บัญญัติว่า “ในศาลแรงงานให้มีผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบตามจำนวนที่รัฐมนตรีว่าการ

ค้นหาความจริงย่อมได้ผลดีตามไปด้วย แตกต่างกับคดีมโนสารที่มีพยานหลักฐานน้อย คดีส่วนใหญ่พิจารณาโดยศาลแขวงที่มีผู้พิพากษาคนเดียวเป็นองค์คณะนั่งพิจารณา

3.5 ข้อพิจารณาในการนำบางวิธีการของกระบวนการก่อนการพิจารณามาปรับใช้กับคดีมโนสาร

จากที่ได้กล่าวถึงกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงในกฎหมายต่างประเทศ(บทที่ 3) ไปแล้วนั้น พบว่า ในแต่ละระบบกฎหมายมีความแตกต่างกัน โดยระบบกฎหมายคอมมอนลอว์นั้น เน้นบทบาทของคู่ความเป็นหลัก ส่วนระบบซีวิลลอว์จะเน้นบทบาทของศาลเป็นหลัก ทั้งนี้ก็ด้วยมีเหตุผลต่างกัน อาทิ การปล่อยให้คู่ความต่อสู้กันเองโดยอิสระนั้น จะสามารถช่วยให้การค้นหาความจริงจากพยานได้เป็นอย่างดีหรือการให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงจะช่วยให้ได้ความยุติธรรมที่แท้จริงของเรื่องได้ดีกว่า เป็นต้น

อย่างไรก็ดี จะพบว่าทั้งสองระบบกฎหมายต่างก็มีการแบ่งแยกขั้นตอนในการแสวงหาข้อเท็จจริงออกเป็นสองขั้นตอน เช่น กฎหมายอังกฤษก่อนหน้านั้นในศาล County court ก็มีการใช้กระบวนการ Pre-trial review เพื่อที่จะให้ข้อพิพาทนั้น มีความพร้อมสำหรับการพิจารณา ต่อมาหลังการปรับปรุงกฎหมาย ก็มีการใช้กระบวนการก่อนพิจารณา Pre-trial stage เพื่อประโยชน์ในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีด้วยวิธีการที่หลากหลาย หรือในประเทศฝรั่งเศสกำหนดให้มีผู้พิพากษา (JME) ทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลและเอกสารของคดีอันจะทำให้คดีอยู่ในสภาพที่พร้อมจะทำการพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีโดยองค์คณะผู้พิพากษาและเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับคดีที่มีลักษณะใกล้เคียงก็พบว่ามีการกำหนดให้มีผู้พิพากษาทำหน้าที่รวบรวมข้อเท็จจริงไว้โดยเฉพาะด้วย เช่น คดีปกครอง ดังนั้น หากมีการนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีที่ใช้ในต่างประเทศเข้ามาปรับใช้ในประเทศไทย ซึ่งในส่วนของคดีแพ่งสามัญนั้น มีงานวิจัยหลายชิ้นเห็นตรงกัน คือ น่าจะเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะทำให้ปริมาณคดีในศาลลดลงได้ แต่สำหรับคดีมโนสารแล้วหากนำมาปรับใช้แล้ว ก็น่าจะส่งผลต่อการพิจารณาคดีในศาลให้สามารถใช้ประโยชน์จากข้อเท็จจริงที่ได้มาจากกระบวนการก่อนการพิจารณา ทำให้ไม่ต้องพึ่งพาทนายฟ้องมากและทำให้ศาลมองเห็นประเด็นได้ชัดเจนโดยอาศัยกระบวนการก่อนการพิจารณา อันเป็นประโยชน์ต่อการซักถามหรือเรียกพยานมาสืบที่จะทำให้กระบวนการพิจารณาในทางไต่สวนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

กระทรวงยุติธรรมจะได้กำหนดตามความจำเป็น โดยเฉพาะผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้างและผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้างให้มีจำนวนฝ่ายละเท่า ๆ กัน”

และในทางปฏิบัตินั้น หลังจากยื่นฟ้องแล้ว ศาลจะกำหนดนัดพิจารณาเพื่อไกล่เกลี่ย ให้การแก้ข้อหาแห่งคดีและสืบพยานในวันเดียวกัน โดยส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องไปยัง จำเลยพร้อมหนังสือเชิญให้มาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนวันนัด ดังนั้น ในช่วงเวลานี้นั้น สามารถที่จะ นำบางวิธีการของกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาปรับใช้ได้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการนำ กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้จึงน่าจะเกิดผลดีแก่การพิจารณาคดีมิโนสาเร่ และการ นำมาใช้ก็ไม่จำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายหรือแก้ไขกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อ รองรับกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีแต่อย่างใด อีกทั้งกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี บางอย่างมีอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอยู่แล้วเพียงแต่มีการปรับปรุงให้ทันสมัย และนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในต่างประเทศมาใช้ประกอบก็สามารถทำได้ จึงควรที่จะ นำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้ในส่วนวิธีพิจารณาคดีมิโนสาเร่ของไทย แต่ทั้งนี้ มี เงื่อนไขสำคัญ คือ กระบวนการที่นำมาใช้นั้นจะต้องไม่เป็นการขัดต่อหลักการสำคัญของคดี มิโนสาเร่ที่ต้องการความรวดเร็ว เรียบง่ายและไม่เป็นทางการ ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่า ควรใช้ช่วงเวลา ในการไกล่เกลี่ยคดีนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในประเทศอังกฤษมาใช้ โดยนำเฉพาะ บางวิธีการมาปรับใช้เท่านั้น และควรกำหนดให้มีผู้ที่ทำหน้าที่ในขั้นตอนก่อนสืบพยานซึ่งไม่ใช่ ศาลด้วย(โปรดดู ข้อ 3.6) โดยมีข้อพิจารณาในการปรับใช้ ดังนี้

1. นำกระบวนการการสอบถามข้อเท็จจริงระหว่างคู่ความมาปรับใช้

การสอบถามข้อเท็จจริงระหว่างคู่ความนั้น มุ่งที่จะให้คู่ความสอบถามข้อเท็จจริงจาก ฝ่ายตรงข้ามเพื่อให้ได้คำตอบที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดี โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็น ข้อเท็จจริงที่ตรงกันหรือไม่ตรงกันกับข้อมูลของฝ่ายตน การสอบถามกันนี้อาจมีผลเป็นการรับ ข้อเท็จจริงหรือไม่รับข้อเท็จจริงกันก็ได้ ประโยชน์ที่จะได้จากการสอบถามเช่นนี้ ก็คือ เมื่อคำตอบที่ ได้มานั้นตรงกันกับข้อมูลของคู่ความฝ่ายที่สอบถาม ก็เท่ากับเป็นการรับข้อเท็จจริงกันไปในตัว คู่ความฝ่ายที่สอบถามสามารถนำคำตอบนั้นไปใช้อ้างเป็นพยานหลักฐานในคดีได้ เป็นผลให้ไม่ ต้องนำสืบพยานในข้อเท็จจริงส่วนนั้นอีก ถ้าคำตอบที่ได้มานั้นไม่ตรงกันกับข้อมูลของคู่ความฝ่าย ที่สอบถาม คู่ความฝ่ายที่สอบถามก็สามารถกำหนดเป็นประเด็นที่ฝ่ายตนจะนำสืบพยานได้ กระบวนการนี้จะเป็นการช่วยขจัดข้อเท็จจริงที่ไม่จำเป็นในการนำสืบพยานได้เป็นอย่างดี¹⁶

2. นำกระบวนการการขอให้รับรองข้อเท็จจริงมาปรับใช้

¹⁶ ภาณุ รังสีสหัส, “กระบวนการใหม่ในการพิจารณาคดี,” ตุลพาห, น.135, เล่มที่ 1, ปีที่ 46, น.140(มกราคม-มิถุนายน ,2542).

วิธีการนี้มีลักษณะเหมือนการสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความ แต่เป็นการขอให้พยาน รับรองเอกสารที่มีข้อความถูกต้องแน่นอนแล้ว เช่น หนังสือรับรองนิติบุคคล รับรองหนังสือมอบ อำนาจว่ามีการมอบอำนาจจริงหรือไม่ หรือใช้สำหรับการรับรองข้อเท็จจริงที่มีลักษณะที่แน่นอนแล้ว เช่น รับรองว่าพยานเป็นผู้ลงลายมือชื่อในเอกสารจริง เป็นผู้ทำเอกสารจริง หรือใช้สำหรับกรณีอื่น ๆ การขอให้รับรองต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เอกสารที่ยังมิได้นำสืบพิสูจน์ต่อศาลมีความน่าเชื่อถือและ รับฟังเป็นยุติได้เบื้องต้นทำให้คู่ความทราบได้ในเบื้องต้นว่าคดีความของตนมีพยานหลักฐาน สนับสนุนมากพอที่จะสู้คดีต่อไปหรือไม่ ทั้งเป็นการผูกพันผู้รับรอง เมื่อได้รับรองเอกสารแล้วจะเบิก ความต่อศาลเป็นอย่างอื่นไม่ได้ การขอให้รับรองข้อเท็จจริงด้วยวิธีการนี้ จะลดการใช้เวลาในการ สืบพยานในศาลได้เป็นอย่างมาก เพราะพยานได้รับรองเอกสารได้ ไม่จำเป็นต้องถามพยานด้วย คำถามที่ว่า “ใช่เอกสารนี้หรือไม่” “ข้อความตรงนี้พยานเป็นผู้ทำใช่หรือไม่” “พยานลงลายมือใน ช่องพยานใช่ไหม” จึงทำให้การสืบพยานสั้นและกะทัดรัดขึ้นไม่ต้องสืบพยานด้วยระยะเวลาที่ ยาวนาน และมีเวลาในการทำคดีอื่น ๆ มากขึ้น

การขอให้รับรองเอกสารหรือข้อเท็จจริงจึงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะให้ข้อเท็จจริงหรือเอกสาร เป็นที่ยุติได้ โดยไม่ต้องรอการสืบพยานต่อศาล เพราะถือเป็นการรับรองของพยานเอง ใช้เป็น พยานหลักฐานในคดีได้ เมื่อใช้ประกอบกับการค้นหาข้อเท็จจริงวิธีการอื่น ๆ จะทำให้คู่ความทราบ ถึงพยานหลักฐานของตนเองและฝ่ายอื่น อันส่งผลให้เกิดการยุติข้อพิพาทในระหว่างคู่กรณีได้ อัน เป็นผลให้คดีไม่ต้องขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาล หรือหากคดีความไม่ยุติและศาลต้องนั่ง พิจารณาข้อเท็จจริงบางประการก็ไม่ต้องสืบพยานเพราะยุติในชั้นก่อนการพิจารณาคดีแล้ว

3. นำกระบวนการการเปิดเผยพยานหลักฐานมาปรับใช้

กระบวนการเปิดเผยหลักฐานเป็นกระบวนการภายหลังจากมีการค้นหาพยานหลักฐาน ในคดีเสร็จแล้ว พยานหลักฐานที่ได้มาด้วยวิธีการต่าง ๆ จะถูกบังคับให้มีการเปิดเผยให้อีกฝ่ายรู้ เพื่อลดการปกปิดพยานหลักฐาน เพื่อให้คู่ความได้มีโอกาสประเมินคดีของตนว่ามีโอกาสแพ้หรือ ชนะมากน้อยเพียงใด หากต่อสู้คดีต่อไป ทั้งนี้เมื่อได้คำนึงถึงค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีของตน ค่า ฤชาธรรมเนียมที่จะต้องใช้แทนอีกฝ่ายเมื่อตนแพ้คดี รวมทั้งค่าปรับหรือค่าชดใช้จากการต่อสู้คดี โดยไม่มีเหตุอันสมควร เมื่อสามารถประเมินจุดอ่อนจุดแข็งของฝ่ายตนและฝ่ายตรงข้าม จะ ก่อให้เกิดความประสงค์ที่จะประนีประนอมยอมความด้วยวิธีการต่าง ๆ แทนการที่จะต่อสู้คดี รวมทั้งศาลอาจใช้วิธีการวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้น มาตัดสินคดีโดยไม่ต้องอาศัยการสืบพยาน เพื่อยุติ คดีที่ต่อสู้คดีอย่างไม่เป็นเหตุสมควรได้ กระบวนการนี้จะเป็นกระบวนการเสริมให้มีการยุติข้อพิพาท

รวมทั้งสนับสนุนการสืบพยานในศาลอย่างสำคัญยิ่ง เพราะข้อเท็จจริงในคดีมีอยู่พร้อมในสำเนา เมื่อมีการสืบพยานในศาล ดังนั้น จึงควรนำวิธีการเปิดเผยข้อเท็จจริงมาใช้กับคดีในสำเนา

3.6 ข้อพิจารณาในการจัดให้มีผู้ช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบและเสนอความเห็นในข้อเท็จจริง ก่อนศาลออกนั่งพิจารณา

สืบเนื่องจากตามมาตรา 193 วรรคหนึ่ง ที่ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐาน มาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร หรือตามวรรคสาม ที่ให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับ ข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดขอร้องก็ตาม ในคดีที่มีข้อเท็จจริง ยุ่งยากซับซ้อนและข้อเท็จจริงเหล่านั้นเป็นเรื่องของคุณความที่ศาลมิได้มีส่วนรับรู้ข้อเท็จจริงนั้นมาก่อน การแสดงบทบาทในทางไต่สวนข้อเท็จจริงของศาล โดยที่ไม่มีแนวทางหรือไม่มีกระบวนการใดที่ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อสนับสนุนการสืบพยานในชั้นศาล ย่อมก่อให้เกิดการพิจารณาคดีต้อง เสียเวลากับขั้นตอนสืบพยานเป็นอย่างมากไม่ต่างกับคดีแพ่งสามัญที่ใช้เวลาไปกับการสืบพยาน เพื่อนำเสนอและหักล้างในข้อเท็จจริงต่าง ๆ อีกทั้ง ทำให้การแสดงบทบาทในทางไต่สวนของศาล เพื่อให้ความเป็นจริงที่สมบูรณ์หรือพึงประสงค์ไม่สัมฤทธิ์ผล ซึ่งหากพิจารณากับคดีประเภทอื่นที่มี ลักษณะวิธีพิจารณาเป็นแบบไต่สวนทั้งหลาย กลับพบว่ามีการรวบรวมข้อเท็จจริงเพื่อช่วย สนับสนุนการพิจารณาในชั้นศาล อาทิ คดีปกครอง ที่กำหนดให้มี "ตุลาการเจ้าของสำนวน" ให้ทำหน้าที่ตรวจสอบและเสนอความเห็นในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายต่อองค์คณะ¹⁷ เป็นประโยชน์ต่อ องค์คณะในการวินิจฉัยคดี หรือคดีล้มละลายที่มีหลายบทบาทบัญญัติที่กำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีบทบาทในเรื่องการค้นหาข้อเท็จจริง ซึ่งข้อเท็จจริงนี้จะเป็นส่วนที่ใช้ประกอบการพิจารณา หรือการใช้ดุลพินิจของศาลในการทำคำสั่งหรือทำคำพิพากษา รวมถึงกฎหมายที่พึงประกาศใช้ไป เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2551 คือ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ที่กฎหมายกำหนดให้มี "เจ้าพนักงานคดี" ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ทำหน้าที่

¹⁷ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 มาตรา 57 บัญญัติว่า "ให้ตุลาการเจ้าของสำนวนทำหน้าที่ตรวจสอบและเสนอความเห็นในข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายต่อองค์คณะพิจารณาพิพากษา ตลอดจนดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีนั้น

ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดี เช่น การไกล่เกลี่ยคดี การตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน¹⁸ จะเห็นได้ว่าการแยกขั้นตอนการรวบรวมข้อเท็จจริงกับการพิจารณาสืบพยานในชั้นศาลมีประโยชน์อย่างมากแก่ศาลเพื่อให้ศาลเข้าใจข้อเท็จจริงและมองเห็นประเด็นได้ชัดแจ้งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการซักถามหรือเรียกพยานมาสืบที่จะทำให้กระบวนการพิจารณาในทางไต่สวนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นควรจัดให้มีผู้ช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบและเสนอความเห็นในข้อเท็จจริงก่อนศาลออกนั่งพิจารณา โดยใช้บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ศาลมาทำหน้าที่ตรงนี้ และควรเพิ่มหน้าที่ในประการอื่นๆ ไปด้วย เช่น การไกล่เกลี่ยคดี การช่วยเหลือคู่ความในเรื่องการฟ้องคดี ทั้งนี้ โดยใช้แนวทางตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคเป็นแบบอย่างเพราะมีลักษณะเป็นคดีแพ่งเหมือนกันประกอบกับเจตนารมณ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมีความใกล้เคียงกันกับหลักการในคดีมโนสำเนา คือ เพื่อให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการแก้ไขเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัด และมีประสิทธิภาพ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค¹⁹ โดยอาจมีความจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายโดยกำหนดให้มีเจ้าพนักงานเพื่อช่วยเหลือศาลในส่วนการรวบรวมข้อเท็จจริงก่อนศาลนั่งพิจารณา(เปรียบเทียบกับ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค มาตรา 4 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เจ้าพนักงานคดีเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและให้มีอำนาจมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูล หรือให้จัดส่งเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามอำนาจหน้าที่” และ มาตรา 33 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร ในการนี้ให้

¹⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 4 บัญญัติว่า “ให้มีเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริโภค ตามที่ศาลมอบหมาย ดังต่อไปนี้

- (1) ไกล่เกลี่ยคดีผู้บริโภค
- (2) ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน
- (3) บันทึกคำพยาน
- (4) ดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งก่อนและระหว่างการพิจารณา

ฯลฯ ฯลฯ

¹⁹ บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.

ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ รวมทั้งมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้”)

